

Innst. 134 S

(2013–2014)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument 3:2 (2013–2014)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens beretning om kontrollen med statlige selskaper

Til Stortinget

Del I Riksrevisjonens beretning om kontrollen med statlige selskaper

1. Sammendrag

1.1 Innledning

Riksrevisjonen kontrollerer forvaltningen av statens interesser i selskaper m.m., jf. lov om Riksrevisjonen § 9 tredje ledd. Kontrollen er utført i samsvar med lov og instruks om Riksrevisjonen og Riksrevisjonens standarder og retningslinjer for kontrollarbeidet.

1.2 Omfanget av kontrollen

Riksrevisjonens kontroll for 2012 har omfattet 44 heleide aksjeselskaper, 31 deleide aksjeselskaper, 8 allmennaksjeselskaper (ASA), 4 regionale helseforetak, 8 statsforetak, 6 selskaper som er organisert ved særskilt lov og 24 studentsamskipnader. En fullstendig oversikt over selskapene som er kontrollert, finnes i Vedlegg 1.

For 2012 har Riksrevisjonen funnet grunnlag for merknader til statsrådets forvaltning av statens interesser under Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Samferdselsdepartementet. Videre har Riksrevisjonen merknader til gjennomføringen av regjeringens eierpolitikk.

1.3 Regjeringens eierskapspolitikk og eierskapsutøvelse

Riksrevisjonens kontroll omhandler utvalgte saksforhold innen utøvelsen av regjeringens eierpolitikk, slik denne er formulert i Meld. St. 13 (2010–2011) *Aktivt eierskap*. I denne meldingen har regjeringen understreket viktigheten av å styrke og profesjonalisere eierskapsforvaltningen. Riksrevisjonen har gjennomført fire kontroller av om statens forvaltning av eierinteressene er i samsvar med overordnede prinsipper for god eierstyring. Kontrollene viser at arbeidet med å profesjonalisere eierstyringen er i en positiv utvikling.

Riksrevisjonen vil likevel vise til følgende forhold:

- Selskapene har lovpålagt plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, etnisitet/nasjonal opprinnelse og nedsatt funksjonsevne. Det har vært en positiv utvikling på variablene kjønn og etnisitet i den undersøkte perioden. Samtidig er det flere selskaper som ikke kjente til aktivitets- og rapporteringsplikten for disse områdene. Arbeidet med å fremme likestilling og hindre diskriminering har i ulik grad vært tema i eierdialogen. En mer aktiv oppfølging fra eierdepartementene kan etter Riksrevisjonens vurdering gi enda bedre resultater.
- Riksrevisjonens kontroll av eierskapsutøvelsen viser at flere av departementene har utfordringer når det gjelder styrevalgarbeid. Dette gjelder særlig tidsfrister og hensynet til likebehandling av aksjonærer.
- Blant de kontrollerte eierdepartementene er det stor forskjell i dokumentasjonen av eierdialogen. Mens Nærings- og handelsdepartementet gjen-

nomgående har gode rutiner, har Samferdselsdepartementet svakere og mindre systematisk dokumentasjon av eierdialogen. Internt i Samferdselsdepartementet håndteres eierskapsutøvelsen ulikt i de forskjellige eierseksjonene.

- Riksrevisjonens kontroll viser at det har vært en positiv utvikling med mer langsiktighet og forutsigbarhet i prosessene for fastsettelse av helseforetakenes rammer og krav i perioden 2010–2012. Riksrevisjonen tar likevel opp praksisen med at nasjonale krav stilt av departementet i noen tilfeller videreføres til det enkelte helseforetak uten at det synes å være foretatt en tilpasning til foretakets egenart og risiko. Riksrevisjonen stiller spørsmål ved om dette gir likeverdige helsetjenester.
- Styret i Helse Sør-Øst RHF fastsetter ikke resultatkravet til underliggende helseforetak og overlater i stor grad oppfølgingen til administrasjonen. Riksrevisjonen vil understreke viktigheten av at RHF-styrene forvalter eierinteressene i de underliggende helseforetakene i samsvar med statens overordnede prinsipper for god eierstyring.

1.4 Sentrale funn fra de utvidede kontrollene av saksforhold i selskapene

Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av statlige selskaper for 2012 har omfattet fire saksforhold. I disse kontrollene er Riksrevisjonens hovedfunn:

- Omstillingen ved OUS har ennå ikke gitt klare forbedringer i pasientbehandlingen eller ressursutnyttelsen, selv om det på enkelte områder er en positiv utvikling. I oppfølgingen av omstillingen i OUS har verken Helse- og omsorgsdepartementet eller HSØ sørget for å klargjøre hva som skal bli bedre, og når det kan forventes forbedringer. Riksrevisjonen ser alvorlig på at en så omfattende omstilling gjennomføres uten en gevinstrealiseringsplan. I større omstillinger er det etter Riksrevisjons oppfatning avgjørende at eierne sikrer seg et godt grunnlag for å følge opp at omstillinger faktisk fører til forbedringer.
- Riksrevisjonen mener at nasjonal strategi for forebygging av infeksjoner har hatt begrenset effekt på andelen sykehusinfeksjoner og hvordan det arbeides med smittevern i helseforetakene. Andelen sykehusinfeksjoner nasjonalt har ligget på rundt 6 pst. i hele strategiperioden, og det er store variasjoner mellom de undersøkte helseforetakene.
- Selskaper forvaltet av universiteter og høyskoler har over tid bygget opp en betydelig kapital, til tross for at selskapene ikke skal ha kapital ut over

det som er nødvendig for den daglige drift. Riksrevisjonen vil understreke betydningen av at eierinstitusjonene følger opp at selskapenes finansiering er hensiktsmessig og bidrar til effektiv og økonomisk forsvarlig drift.

- Det er svak samfunnsmessig måloppnåelse når det gjelder omfanget av godstransport på bane. NSBs godsvirksomhet, CargoNet, har svak forretningsmessig måloppnåelse, og selskapet har over tid hatt negativt resultat. Dette har påvirket NSBs resultat og statens utbytte. Samferdselsdepartementets eierstyring har vært svak og uklar. Departementet har vektlagt sektorpolitiske hensyn i eieroppfølgingen og har akseptert underskudd over tid. Departementet har iverksatt tiltak for å bedre rammevilkårene for godstransport på bane, men har i liten grad lyktes i å bedre jernbanens konkurranseevne. Riksrevisjonen mener at Samferdselsdepartementet bør foreta en konkret vurdering av om fortsatt og vedvarende redusert utbyttegrunnlag vil innebære ulovlig subsidiering.

1.5 Riksrevisjonens årlige kontroll

Riksrevisjonen mottar statsrådens beretning om forvaltningen av statens interesser for alle selskaper som Riksrevisjonen fører kontroll med. I hovedsak mottas beretningene innenfor de fastsatte fristene, og de inneholder i de fleste tilfeller tilstrekkelig informasjon om de etterspurte emnene.

I Dokument 3:2 (2010–2011) og Dokument 3:2 (2011–2012) ble det tatt opp at Riksrevisjonen for et flertall av de deleide selskapene ikke mottok innkalling til generalforsamling før generalforsamlingen fant sted. Ved Stortingets behandling av sakene uttalte kontroll- og konstitusjonskomiteen at dette var kritikkverdig. En gjennomgang av innkallingene til ordinær generalforsamling i 2013 viser at Riksrevisjonen har mottatt kopi av innkalling for 16 av de 31 deleide aksjeselskapene før generalforsamling fant sted. Dette innebærer at Riksrevisjonen for omtrent halvparten av de deleide aksjeselskapene i 2013 ikke har hatt mulighet til å vurdere ut fra sakslisten om det er ønskelig å delta i generalforsamling.

Akershus universitetssykehus HF har en særskilt utfordring med høy andel korridorpasienter. Det er satt i gang arbeid med å identifisere årsaker og utarbeide tiltak.

1.6 Oppfølging av tidligere rapporterte saker

Riksrevisjonen har fulgt opp 12 saker som tidligere har blitt rapportert i Dokument 3:2 (2011–2012) og Dokument 3:2 (2012–2013). Av disse er 9 avsluttet, mens 3 saker følges opp videre.

Del II Kontroll av utøvelsen av regjeringens eierpolitikk

2. Likestilling og mangfold i selskaper med statlige eierinteresser

2.1 Innledning

I Meld. St. 13 (2010–2011) Aktivt eierskap vises det til at det er få kvinner i ledende posisjoner i norske selskaper. I Innst. 392 S (2010–2011) støtter komiteens flertall forventningen om at selskapene søker å rekruttere flere kvinner i ledende stillinger i de statlige selskapene, og at staten vil arbeide for å rekruttere flere kvinnelige styreledere.

Formålet med undersøkelsen har vært å kartlegge i hvilken grad selskapene ivaretar Stortingets forventninger om likestilling og mangfold, og hvordan eierdepartementene følger opp selskapenes arbeid på dette området. Formålet er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. Hva er status for likestilling og mangfold i selskaper med statlige eierinteresser? Hvordan har utviklingen vært i perioden 2007–2012?
2. I hvilken grad har selskaper med statlige eierinteresser etablert strategier og gjennomført tiltak for å fremme likestilling og mangfold i sin virksomhet?
3. I hvilken grad har eierdepartementene fulgt opp selskapenes arbeid med likestilling og mangfold?

Kjønnsrepresentasjon blant eiervalgte styremedlemmer er lovregulert i selskapslover. Fordelingen avhenger av antallet medlemmer styrene har.

Likestillingsloven stadfester at direkte eller indirekte forskjellsbehandling av kvinner og menn ikke er tillatt. Likestillingsloven pålegger arbeidsgivere å arbeide aktivt, målrettet og planmessig med likestilling mellom kjønn. Ifølge likestillingsloven og regnskapsloven skal selskaper redegjøre for den faktiske tilstanden når det gjelder likestilling i virksomheten i sin årsberetning. De skal også redegjøre for tiltak som er iverksatt, og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme likestilling og forhindre forskjellsbehandling som er i strid med lov om likestilling mellom kjønnene.

Diskrimineringsloven og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven forbyr diskriminering på grunn av etnisitet/nasjonal opprinnelse eller nedsatt funksjonsevne. Lovene fastslår at arbeidsgivere i privat sektor med mer enn 50 ansatte og arbeidsgivere i offentlig sektor (inkludert offentlige foretak) skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering på bakgrunn av etnisitet/nasjonal opprinnelse eller nedsatt funksjonsevne innenfor sin virksomhet. Aktivitetsplikten omfatter blant annet rekruttering, lønns- og arbeids-

vilkår, forfremmelse, utviklingsmuligheter og beskyttelse mot trakassering. Videre skal selskapene redegjøre i årsberetningen for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme likestilling, sikre like muligheter og rettigheter og hindre diskriminering.

For å oppfylle aktivitetsplikten må arbeidsgiver vurdere hvilke forhold som kan fungere som barrierer for arbeidstakere og arbeidssøkere med nedsatt funksjonsevne eller annen etnisk bakgrunn enn norsk, og hvilke konkrete tiltak som kan medvirke til å fjerne disse barrierene. Videre skal rapportering om tiltak omfatte en beskrivelse av status, en definisjon av målsettingen for tiltaket, en beskrivelse av tiltaket og en tidsplan for når tiltaket skal gjennomføres. Utover dette skal det gis omtale av hva som er oppnådd med gjennomførte tiltak. Aktivitets- og rapporteringsplikt for kjønn ble innført i 2002. For nedsatt funksjonsevne og etnisitet/nasjonal opprinnelse m.m. ble den innført fra 1. januar 2009.

Riksrevisjonens dokument redegjør nærmere for gjennomføring av undersøkelsen og oppsummerer funnene.

Riksrevisjonen har lagt fram saken for de berørte departementene. Nærings- og handelsdepartementet har utarbeidet et samlet svar til Riksrevisjonen. Svarbrevet er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

2.2 Riksrevisjonen uttaler

I Meld. St. 13 (2010–2011) framkommer styrket satsing på likestilling og mangfold i selskapenes ledende funksjoner som et viktig element i å legge til rette for at den beste kompetansen benyttes i alle ledd, også i toppledelsen. Riksrevisjonen og Nærings- og handelsdepartementet er enige om at det har vært en positiv utvikling for både kvinner og ansatte med innvandrerbakgrunn. Samtidig viser Riksrevisjonens undersøkelse at kvinner fortsatt er underrepresentert som styreledere og i lederstillinger, og at personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i lederstillinger. Riksrevisjonen mener i likhet med flere av departementene at en mer aktiv oppfølging av at selskapene igangsetter tiltak rettet mot forfremmelses- og utviklingsmuligheter for kvinner eller ansatte med innvandrerbakgrunn kan gi enda bedre resultater. Riksrevisjonen har merket seg at flere departementer har iverksatt tiltak for å styrke oppfølgingen på området.

Etter Riksrevisjonens vurdering viser undersøkelsen at det er mange selskaper som ikke etterlever alle krav i den lovfestede aktivitets- og rapporteringsplikten. Riksrevisjonen er enig i at manglende etterlevelse av lovkrav iht. regnskapslovgivning skulle vært påvist av selskapenes eksterne revisorer. Riksrevisjonen er videre enig i at etterlevelse av lovkrav ligger til selskapet og er noe eier følger opp på et over-

ordnet nivå. Etter Riksrevisjonens vurdering har eierdepartementene i varierende grad foretatt slik oppfølging av selskapenes arbeid med likestilling og mangfold.

2.3 Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, Are Helseth og lederen Martin Kolberg, fra Høyre, Erik Skutle og Michael Tetzschner, fra Fremskrittspartiet, Kenneth Svendsen og Helge Thorheim, fra Kristelig Folkeparti, Hans Fredrik Grøvan, fra Senterpartiet, Per Olaf Lundteigen, fra Venstre, Abid Q. Raja, fra Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen, og fra Miljøpartiet De Grønne, Rasmus Hansson, viser til at Riksrevisjonen har undersøkt i hvilken grad selskapene ivaretar Stortingets forventninger om likestilling og mangfold, og hvordan eierdepartementene følger opp selskapenes arbeid på dette området. Formålet er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. Hva er status for likestilling og mangfold i selskaper med statlige eierinteresser? Hvordan har utviklingen vært i perioden 2007–2012?
2. I hvilken grad har selskaper med statlige eierinteresser etablert strategier og gjennomført tiltak for å fremme likestilling og mangfold i sin virksomhet?
3. I hvilken grad har eierdepartementene fulgt opp selskapenes arbeid med likestilling og mangfold?

Komiteen merker seg at Riksrevisjonen og Nærings- og handelsdepartementet er enige om at det har vært en positiv utvikling hva gjelder kvinner og ansatte med innvandrerbakgrunn.

Komiteen merker seg også at Riksrevisjonens undersøkelse finner at kvinner likevel er underrepresentert som styreledere og i lederstillinger, og at personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert.

Komiteen finner det positivt at flere departementer har iverksatt tiltak for å styrke oppfølgingen på likestillingsområdet.

Komiteen viser til at Riksrevisjonen påpeker at mange selskaper ikke etterlever alle krav i den lovfestede aktivitets- og rapporteringsplikten, og at eierdepartementene i varierende grad har foretatt en overordnet oppfølging av selskapenes arbeid med likestilling og mangfold.

3. Nærings- og handelsdepartementets eierskapsutøvelse overfor børsnoterte selskaper

3.1 Innledning

Nærings- og handelsdepartementet forvalter det statlige eierskapet i følgende seks selskaper som Riksrevisjonen har kontroll med (statlig eierandel er angitt i parentes):

- Cermaq ASA (43,5 prosent): fiskeoppdretts- og fiskefor konsern
- DNB ASA (34 prosent): finanskonsern
- Kongsberg Gruppen ASA (50 prosent): teknologikonsern
- Norsk Hydro ASA (34 prosent): leverandør av aluminium
- Telenor ASA (54 prosent): leverandør av mobil-, bredbånds- og TV-tjenester
- Yara International ASA (36,21 prosent): leverandør av plantenæring/gjødsel

Hovedformålet med det statlige eierskapet i selskapene er bedriftsøkonomisk lønnsomhet, høy verdiskapning og størst mulig avkastning over tid. Med unntak av Cermaq er statens eierskap i tillegg begrunnet ut fra nasjonal forankring av hovedkontorfunksjonen. Ut over formålet med eierskapet har regjeringen på flere områder, blant annet når det gjelder samfunnsansvar, uttrykt forventninger til statlig eide selskaper.

Verdien av statens eierandel i selskapene var på rundt 192 mrd. kroner ved utgangen av 2012. Selskapene har til sammen om lag 89 500 ansatte. Alle selskapene har internasjonal virksomhet, og flere er globalt ledende innen sitt felt. Selskapene ga et samlet utbytte til staten på 8,3 mrd. kroner i 2012. Telenor, DNB, Yara International og Norsk Hydro er etter Statoil de fire største norske selskapene på Oslo Børs.

Allmennaksjeselskapsformen bygger på en klar rollefordeling mellom aksjonærene og selskapsledelsen. Ifølge allmennaksjeloven hører forvaltningen av selskapet inn under styret og daglig ledelse. Departementets styrings- og kontrollmyndighet utøves formelt gjennom deltakelse og stemmegivning på generalforsamlingen.

I henhold til økonomireglementet § 10 skal statens eierinteresser forvaltes i samsvar med prinsipper for god eierstyring, og det skal legges særlig vekt på måloppnåelse.

Målet med undersøkelsen har vært å vurdere om Nærings- og handelsdepartementets eierskapsutøvelse overfor børsnoterte selskaper er i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger.

Undersøkelsens mål er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad er eierskapsutøvelsen i tråd med statens prinsipper for godt eierskap om likebehandling av aksjonærer og at eierbeslutninger og vedtak skal foregå på generalforsamlingen?
2. I hvilken grad følger departementet opp selskapenes forretningsmessige drift?
3. I hvilken grad følger departementet opp selskapenes arbeid med samfunnsansvar?
4. I hvilken grad følger departementet opp kravene til dokumentasjon og sporbarhet i eierskapsutøvelsen?

Statens viktigste oppgave som eier er å sørge for godt sammensatte og kompetente styrer som forvalter ansvaret på vegne av fellesskapet. Ifølge NUES bør selskapene ha en valgkomité som er sammensatt slik at hensynet til aksjonærfellesskapet blir ivaretatt. Valgkomiteen bør i sitt arbeid gjøre aktive søk mot aksjonærfellesskapet og forankre sin innstilling hos de største aksjeeierne. Selskapene bør informere om eventuelle frister for å fremme forslag om kandidater til komiteen.

Målet for eierskapet i de forretningsmessige selskapene er å sikre at statens investerte kapital oppnår høyest mulig avkastning over tid, og å legge til rette for at selskapene skal kunne ha en god industriell utvikling. Statseide selskaper skal drives på samme måte og under samme rammevilkår som veldrevne private selskaper. Regjeringen uttrykker videre i Meld. St. 13 (2010–2011) at staten som eier har klare forventninger til at selskapene går foran og arbeider systematisk med sitt samfunnsansvar og er ledende på sine områder. Det legges til grunn at selskapet skal rapportere om sitt arbeid med samfunnsansvar, inklusiv vesentlige utfordringer, mål og indikatorer for måloppnåelse. Regjeringen legger opp til at selskapene kan benytte seg av det såkalte følg-eller-forklar-prinsippet knyttet til sitt arbeid med samfunnsansvar. Det innebærer at selskapene i sin kommunikasjon og rapportering om samfunnsansvar skal opplyse om i hvilken grad deres arbeid stemmer overens med de forventningene og retningslinjene som er satt. Det forventes at selskapene i undersøkelsen rapporterer i henhold til standarden Global Reporting Initiative (GRI). I meldingen påpekes det at staten vil være en aktiv pådriver i arbeidet med samfunnsansvar og bruke det statlige eierskapet til å øke selskapenes ivaretagelse av samfunnsansvar.

Det framgår av statens prinsipper for godt eierskap at det skal være åpenhet knyttet til statens eierskap. Åpenhet har betydning for tilliten til det statlige eierskapet, og imøtekommer et demokratisk hensyn ved at allmennheten får tilgang til informasjon. Mangel på notoritet i uformelle styringskanaler medfører uklare ansvarsforhold omkring de beslutningene som fattes. Dette vil også kunne være av betydning for

dokumentasjon ved en eventuell behandling i Stortinget. Ryddighet er særlig viktig i selskaper staten eier sammen med private. Hovedregelen i offentlighetsloven er at forvaltningens saksdokumenter er offentlige, og at enhver har rett til å kreve dokumentinnsyn. Arkivloven bestemmer at offentlige organer plikter å ha arkiv som skal være innrettet slik at dokumentene er trygge som informasjonskilder for samtid og ettertid.

Undersøkelsen omfatter de seks børsnoterte selskapene som forvaltes av Nærings- og handelsdepartementet hvor Riksrevisjonen har etablert selskapskontroll. Riksrevisjonens dokument gjør nærmere rede for undersøkelsen og oppsummerer funnene.

Riksrevisjonen har lagt saken fram for Nærings- og handelsdepartementet, og statsrådens svarbrev av 15. oktober 2013 er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

3.2 Riksrevisjonen uttaler

Undersøkelsen viser at Nærings- og handelsdepartementet i all hovedsak utøver sin eierrolle overfor de børsnoterte selskapene i tråd med aksjelovgivningen, NUES' anbefalinger og statens eierskapsprinsipper.

Riksrevisjonen er enig med Nærings- og handelsdepartementet i at styrevalgarbeid kan være komplekst, og at ordningen med forankring mellom valgkomiteene og departementet ikke bryter med prinsippet om likebehandling mellom aksjonærene. Samtidig vil Riksrevisjonen understreke at denne forankringen må skje innenfor de rammer som valgkomiteen etter NUES-anbefalingene har myndighet til å fastsette. Dette innebærer at departementet ikke på eget initiativ kan fremme nye kandidater etter de frister som valgkomiteene har satt.

Undersøkelsen viser at de fleste selskapene har oppnådd lav avkastning på statens investerte kapital de siste årene. Riksrevisjonen merker seg at Nærings- og handelsdepartementet deler Riksrevisjonens oppfatning om at staten over tid må fortsette å styrke arbeidet med å følge opp selskapenes forretningsmessige drift for å bidra til at det oppnås en tilfredsstillende avkastning på investert kapital. Riksrevisjonen ser positivt på at departementet har styrket bemanningen i Eierskapsavdelingen fra høsten 2012.

3.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til Riksrevisjonens undersøkelse med det formål å vurdere om Nærings- og handelsdepartementets eierskapsutøvelse overfor børsnoterte selskaper er i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger.

Undersøkelsens mål er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad er eierskapsutøvelsen i tråd med statens prinsipper for godt eierskap om likebehandling av aksjonærer og at eierbeslutninger og vedtak skal foregå på generalforsamlingen?
2. I hvilken grad følger departementet opp selskapenes forretningsmessige drift?
3. I hvilken grad følger departementet opp selskapenes arbeid med samfunnsansvar?
4. I hvilken grad følger departementet opp kravene til dokumentasjon og sporbarhet i eierskapsutøvelsen?

Komiteen viser til at Riksrevisjonens undersøkelse viser at Nærings- og handelsdepartementet i all hovedsak utøver sin eierrolle overfor de børsnoterte selskapene i tråd med aksjelovgivningen, NUES' anbefalinger og statens eierskapsprinsipper.

Komiteen viser til Riksrevisjonens vurdering om at departementet ikke på eget initiativ kan fremme nye kandidater etter de frister som valgkomiteene har satt.

Komiteen viser til at Riksrevisjonens undersøkelse viser at de fleste selskapene har oppnådd lav avkastning på statens investerte kapital de siste årene.

Komiteen merker seg at Nærings- og handelsdepartementet deler Riksrevisjonens oppfatning om at staten over tid må fortsette å styrke arbeidet med å følge opp selskapenes forretningsmessige drift for å bidra til at det oppnås en tilfredsstillende avkastning på investert kapital.

Komiteen finner det positivt at Nærings- og handelsdepartementet har styrket bemanningen i Eierskapsavdelingen fra høsten 2012.

4. Samferdselsdepartementets eierskapsutøvelse

4.1 Innledning

Samferdselsdepartementet forvalter eierskapet i fire heleide selskaper som skal drives forretningsmessig innenfor rammene som er satt av departementet, og som gjennom sitt formål også ivaretar viktige samfunnsmessige oppgaver:

- Avinors formål er å eie, drive og utvikle et landsomfattende nett av lufthavner for sivil sektor og en samlet flysikringstjeneste for sivil og militær sektor. Selskapet skal oppnå sektorpolitiske mål, men skal innenfor denne rammen sikre en god forvaltning av statens verdier.
- Baneservice har som formål å tilby tjenester og produkter for utvikling, bygging, vedlikehold og drift av jernbaneinfrastruktur og annen virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette. Målet med statens eierskap er å bidra til konkur-

ranse i markedet, og selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.

- NSBs samfunnsoppdrag er å sørge for effektiv, tilgjengelig, sikker og miljøvennlig transport av personer og gods i Norge og øvrige nordiske land. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag.
- Postens samfunnsoppdrag er å sikre et landsdekkende formidlingstilbud av postsendinger til rimelig pris og god kvalitet. Det ligger både sektorpolitiske og forretningsmessige mål til grunn for statens eierskap i Posten.

Utover eierrollen ivaretar Samferdselsdepartementet blant annet rollene som regulator, kjøper og ansvarlig for sektortilsyn. Det framgår av Eierskapsmeldingen at dersom sektorregulerende myndighet, ansvaret for sektortilsyn og eierskapsforvaltning ligger under samme departement, gir dette en mulighet til å utøve en helhetlig politikk, men at det også kan gi risiko for at det lettere kan føre til en sammenblanding av roller. Et skille mellom de ulike rollene er viktig for å sikre legitimitet til rollene og skape tillit til staten som eier, og det må ikke kunne herske noen tvil om hvilken rolle staten til enhver tid opptre i.

Aksjeloven regulerer forholdet mellom eier og selskapsorganene ved å tillegge dem forskjellig ansvar og myndighet.

Det framgår av økonomireglementet og statens prinsipper for god eierstyring at staten skal sette mål for selskapene og følge opp at disse nås, og at styring og oppfølging skal tilpasses statens eierandel, selskapenes egenart og risiko og vesentlighet. Kravene til godt eierskap framkommer av regjeringens eierskapsmeldinger, der det blant annet framgår at det er statens viktigste oppgave å sørge for godt sammenfatte og kompetente styrer. Styret i det enkelte selskap skal samlet sett representere den ønskede kompetansen ut fra selskapets virksomhetsområde og utfordringer og statens formål med eierskapet. Styrenes arbeid, kompetanse og utfordringer må vurderes løpende. Det framgår videre av Eierskapsmeldingen at målet med det statlige eierskapet i forretningsmessige selskaper er bedriftsøkonomisk lønnsomhet, høy verdiskapning og størst mulig avkastning over tid i tillegg til å legge til rette for en god industriell utvikling. Pålagte sektorpolitiske oppgaver skal normalt kompenseres direkte dersom de er ulønnsomme, og ikke gjennom redusert utbytte.

Formålet med undersøkelsen har vært å vurdere om Samferdselsdepartementets eierskapsutøvelse er i samsvar med aksjeloven, økonomireglementet og statens prinsipper for godt eierskap. Undersøkelsens mål er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad er Samferdselsdepartementets eierskapsutøvelse i samsvar med krav i aksjelo-

ven, økonomireglementet og prinsipper for godt eierskap?

2. I hvilken grad følger Samferdselsdepartementet opp selskapene i samsvar med statens formål med eierskapet og Stortingets forutsetninger?

Avkastningsmål og forventninger til utdeling av utbytte skal være en sentral del av dialogen med selskapene. Avkastningsmål er en nødvendig forutsetning for at eier kan følge opp og vurdere faktisk verdutvikling opp mot eierens forventningsmål. Departementet skal fastsette selskapenes utbytte og kapitalstruktur. Eiers utbytteforventninger skal gi uttrykk for hva staten som eier mener er riktig balanse mellom utbytte og tilbakeholdt overskudd for å nå målet om høy verdiskapning over tid i selskapene. Selskapene bør ha en egenkapital som er tilpasset virksomhetens mål, strategi og risikoprofil. Avkastningsmål og utbytteforventninger er ment å gjelde som et gjennomsnitt for en periode på tre til fem år, og justeres dersom selskapenes risikoprofil endres betydelig i perioden. Samferdselsdepartementet er eneste eier i selskapene, og generalforsamlingen er dermed ikke bundet av styrets forslag om utdeling av utbytte.

I vedtektene for henholdsvis Avinor, NSB og Posten er det tatt inn, i tillegg til selskapenes samfunnsoppdrag, en foreleggelsesplikt for samferdselsministeren av planer for virksomheten, § 10-planer, og «alle saker som antas å være av vesentlig samfunnsmessig eller prinsipiell betydning», § 10-saker.

Regelmessige kontaktmøter med selskapenes ledelse er en sentral del av oppfølgingen, og selskapene skal gjennom eierdialogen redegjøre for sine langsiktige forretningsmessige strategier for utvikling av virksomhetene. Eierskapsmeldingen peker på at eier må ta stilling til større strategiskifter og investeringer. Det fordrer at eier utvikler egne perspektiver på de viktigste utviklingstrekkene og mulighetene for egne selskaper, og departementene må ha kompetanse til å opprettholde en reell strategisk dialog med selskapene.

Riksrevisjonens dokument redegjør nærmere for undersøkelsen og oppsummerer funnene.

Riksrevisjonen har lagt saken fram for Samferdselsdepartementet, og statsrådens svarbrev av 10. oktober 2013 er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

4.2 Riksrevisjonen uttaler

Undersøkelsen viser at Samferdselsdepartementet på mange områder utøver sin eierrolle i tråd med aksjelovgivningen og statens eierskapsprinsipper. Samtidig er det Riksrevisjonens vurdering at departementets løpende oppfølging innenfor enkelte sentrale emner i regjeringens eierpolitikk har vært svak i undersøkelsesperioden 2010–2012.

Sammensetningen av selskapenes styrer er statens viktigste oppgave som eier. Etter Riksrevisjonens vurdering viser undersøkelsen at Samferdselsdepartementet i undersøkelsesperioden ikke hadde etablert en tilfredsstillende praksis i styrevalgarbeidet, og at arbeidet heller ikke hadde tilstrekkelig prioritet. Riksrevisjonen har merket seg de tiltakene som departementet har iverksatt i styrevalgarbeidet fra 2013. Etter Riksrevisjonens oppfatning vil dette kunne gi mer systematiske, grundige og etterprøvbare styrevalgprosesser.

Riksrevisjonen er enig i at det kan være krevende å finne optimale modeller for kompensasjon av sektorpolitiske oppgaver som ikke er bedriftsøkonomisk lønnsomme. Riksrevisjonen vil likevel understreke at det er lagt til grunn at denne typen kompensasjon ikke skal gis ved reduserte avkastnings- og utbytteforventninger, og at dette er særlig viktig overfor selskaper som driver i konkurranse. Etter Riksrevisjonens vurdering viser undersøkelsen at dette ikke har vært tilstrekkelig klargjort i departementet, og at dette også har skapt uklarhet i dialogen med selskapene.

Det framgår av eierskapsmeldingen at departementet skal opprettholde en reell strategisk dialog med selskapene. Samferdselsdepartementet og Riksrevisjonen er enige om at det er mulighet og behov for å etablere mer konkrete rutiner for behandling og oppfølging av saker og planer som angis i vedtektenes § 10.

Riksrevisjonen er enig i at statens styring og oppfølging av selskaper skal tilpasses selskapenes egenart, men dette gir likevel ikke grunnlag for ulik praksis i den løpende eierskapsutøvelsen når det gjelder innretning og dokumentasjon av eierdialogen. Samferdselsdepartementets dokumentasjon av eierdialogen har i mange tilfeller gjort det vanskelig å etterprøve departementets løpende oppfølging av selskapene. På dette området har det skjedd forbedringer de siste årene, men Samferdselsdepartementet og Riksrevisjonen er enige om at det fortsatt er potensial for bedre systematikk og koordinering.

4.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til at formålet med Riksrevisjonens undersøkelse har vært å vurdere om Samferdselsdepartementets eierskapsutøvelse er i samsvar med aksjeloven, økonomireglementet og statens prinsipper for godt eierskap. Undersøkelsens mål er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad er Samferdselsdepartementets eierskapsutøvelse i samsvar med krav i aksjeloven, økonomireglementet og prinsipper for godt eierskap?
2. I hvilken grad følger Samferdselsdepartementet

opp selskapene i samsvar med statens formål med eierskapet og Stortingets forutsetninger?

Komiteen merker seg at Riksrevisjonens undersøkelse viser at Samferdselsdepartementet på mange områder utøver sin eierrolle i tråd med aksjelovgivningen og statens eierskapsprinsipper.

Komiteen merker seg også at det samtidig er Riksrevisjonens vurdering at departementets løpende oppfølging innenfor enkelte sentrale emner i regjeringens eierpolitikk har vært svak i undersøkelsesperioden 2010–2012.

Komiteen er kritisk til at Samferdselsdepartementet i henhold til Riksrevisjonens undersøkelse ikke hadde etablert en tilfredsstillende praksis i styrevalgarbeidet, og at arbeidet heller ikke hadde tilstrekkelig prioritet.

Komiteen finner det positivt at departementet har iverksatt tiltak i forbindelse med fremtidig styrevalgsarbeid, og merker seg at Riksrevisjonen oppfatter at tiltakene vil gi mer systematiske, grundige, og etterprøvbare styrevalgsprosesser.

Komiteen viser til at Riksrevisjonen understreker at det er lagt til grunn at kompensasjon for sektorpolitiske oppgaver uten bedriftsøkonomisk forankring ikke skal gis ved reduserte avkastnings- og utbytteforventninger, og at dette er særlig viktig overfor selskaper som driver i konkurranse. Komiteen viser også til Riksrevisjonens vurdering om at dette ikke har vært tilstrekkelig klargjort i departementet, og at dette også har skapt uklarhet i dialogen med selskapene.

Komiteen merker seg at Samferdselsdepartementet og Riksrevisjonen er enige om at det er mulighet og behov for å etablere mer konkrete rutiner for behandling og oppfølging av saker og planer som angis i vedtektenes § 10.

Komiteen merker seg at departementet og Riksrevisjonen også er enige om at det fortsatt er potensial for bedre systematikk og koordinering relatert til innretningen av eierskapsutøvelsen og dokumentasjonen av eierdialogen.

5. De regionale helseforetakenes eierskapsutøvelse knyttet til aktivitet og økonomi

5.1 Innledning

De regionale helseforetakene har et lovpålagt ansvar for å skaffe befolkningen i sin region nødvendige spesialisthelsetjenester. Siden de regionale helseforetakene ikke selv produserer helsetjenester, blir ansvaret oppfylt enten gjennom helseforetak de eier selv, eller gjennom avtaler med private aktører.

Midler til å oppfylle ansvaret overfor befolkningen i sin region får de regionale helseforetakene gjennom årlige bevilgninger fra Stortinget via Helse- og omsorgsdepartementet. De regionale helseforetakene mottar både en basisbevilgning og aktivitetsbaserte tilskudd. Basisbevilgningen skal dekke alle typer kostnader i helseforetakene, inklusiv investeringskostnader. De regionale helseforetakene viderefører sin del av de årlige bevilgningene til egne underliggende helseforetak og stiller årlige styringskrav om blant annet økonomi og aktivitet til helseforetakene.

Det framgår av Riksrevisjonens undersøkelse om økonomistyring i helseforetakene at de regionale helseforetakene kan bli bedre til å ivareta bestillerrollen overfor helseforetakene ved blant annet å tilpasse de nasjonale målene knyttet til behandlingsaktivitet til hvert helseforetak, tilpasse kravene i oppdragsdokumentene til regionens strategiske utfordringer og i større grad operasjonalisere kravene fra eier. Videre framgår det at vilkår gitt i oppdragsdokumenter og krav i foretaksmøter var dårlig koordinert med helseforetakenes plan- og budsjettprosesser.

Formålet med undersøkelsen har vært å vurdere de regionale helseforetakenes eierskapsutøvelse innen aktivitet og økonomi overfor underliggende helseforetak i perioden 2010–2012. Formålet er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. Hvordan fastsetter det enkelte regionale helseforetak krav til aktivitet og økonomi for underliggende helseforetak?
 - a) Hvilke prosesser har det enkelte regionale helseforetak for å fastsette årlige krav for helseforetakene?
 - b) I hvilken grad er det enkelte styret involvert i prosessene?
2. I hvilken grad er det enkelte regionale helseforetaks eierskapsutøvelse tilpasset helseforetakenes egenart og risiko?

Riksrevisjonens dokument redegjør nærmere for gjennomføringen av undersøkelsen og oppsummerer funnene.

Riksrevisjonen har lagt saken fram for Helse- og omsorgsdepartementet, og statsrådets svarbrev av 9. oktober 2013 er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

5.2 Riksrevisjonen uttaler

Riksrevisjonen legger til grunn at utgangspunktet for RHF-enes eierstyring må være statens eierskapsprinsipper og at styring, oppfølging og kontroll skal tilpasses helseforetakenes egenart, risiko og vesentlighet. Helseforetakene har ulike forutsetninger for å nå de nasjonale aktivitetskravene, og uten individuell

tilpasning av aktivitetskravene er det en iboende risiko for at helsetjenestene ikke blir likeverdige. Etter Riksrevisjonens vurdering må alle RHF-ene inkludere helseforetakenes ulike forutsetninger når de fastsetter de årlige aktivitetskravene.

Riksrevisjonen har merket seg at Helse Sør-Øst ifølge departementet har tilpasset styringen ut fra helseforetakenes risiko, og ikke primært følger opp på risiko som angår foretaksgruppens samlede resultat. Riksrevisjonen vil imidlertid påpeke at selv om administrasjonen mottar informasjon om risiko ved det enkelte helseforetak, er det bare betydelig avvik som kan påvirke foretaksgruppens samlede resultater som forelegges styret. Slik det også går fram av Dokument 3:2 (2012–2013), påpeker Riksrevisjonen at styret skal ha en selvstendig oppfølging av risiko i foretakene.

Riksrevisjonen har merket seg at det i Helse Sør-Øst ikke skjer en forankring i styret av de årlige resultatkrav for underliggende helseforetak, og at det er administrasjonen i RHF-et som har dialogen med helseforetakene om resultatkrav og foretaksspesifikk risiko. Styret i Helse Sør-Øst RHF er det eneste styret som ikke fastsetter foretaksspesifikke resultatkrav, og som i stor grad overlater oppfølging av helseforetakene til egen administrasjon, og dermed har en mindre aktiv eierrolle. Riksrevisjonen vil understreke viktigheten av at RHF-styrene forvalter eierinteressene i de underliggende helseforetakene i samsvar med statens overordnede prinsipper for god eierstyring, herunder at eier setter resultatmål for selskapet, at styring, oppfølging og kontroll skal tilpasses selskapets egenart, risiko og vesentlighet og at tilsynsansvaret etter helseforetaksloven ivaretas.

5.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til at formålet med Riksrevisjonens undersøkelse har vært å vurdere de regionale helseforetakenes eierskapsutøvelse innen aktivitet og økonomi overfor underliggende helseforetak i perioden 2010–2012. Formålet er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. Hvordan fastsetter det enkelte regionale helseforetak krav til aktivitet og økonomi for underliggende helseforetak?
 - a) Hvilke prosesser har det enkelte regionale helseforetak for å fastsette årlige krav for helseforetakene?
 - b) I hvilken grad er det enkelte styret involvert i prosessene?
2. I hvilken grad er det enkelte regionale helseforetaks eierskapsutøvelse tilpasset helseforetakenes egenart og risiko?

Komiteen deler Riksrevisjonens oppfatning om at alle RHF-ene må inkludere de ulike helseforetakenes forutsetninger når de årlige aktivitetsmålene fastsettes.

Komiteen viser til at Riksrevisjonen har merket seg at Helse Sør-Øst ifølge departementet har tilpasset styringen ut fra helseforetakenes risiko, og ikke primært følger opp på risiko som angår foretaksgruppens samlede resultat.

Komiteen viser videre til at Riksrevisjonen påpeker at selv om administrasjonen mottar informasjon om risiko ved det enkelte helseforetak, er det bare betydelig avvik som kan påvirke foretaksgruppens samlede resultater som forelegges styret. Slik det også går fram av Dokument 3:2 (2012–2013), påpeker Riksrevisjonen at styret skal ha en selvstendig oppfølging av risiko i foretakene.

Komiteen har merket seg at Riksrevisjonen understreker viktigheten av at RHF-styrene forvalter eierinteressene i de underliggende helseforetakene i samsvar med statens overordnede prinsipper for god eierstyring, herunder at eier setter resultatmål for selskapet, at styring, oppfølging og kontroll skal tilpasses selskapets egenart, risiko og vesentlighet og at tilsynsansvaret etter helseforetaksloven ivaretas.

Del III Resultater av utvidede kontroller

6. Sak 1: Status for gjennomføring av omstillingsoppdraget til Oslo universitetssykehus HF

6.1 Innledning

Oslo universitetssykehus HF (OUS) ble opprettet 1. januar 2009 ved at de tre tidligere helseforetakene Aker, Ullevål og Rikshospitalet ble slått sammen. Denne omstillingen fulgte av sammenslåingen av Helse Sør RHF og Helse Øst RHF til Helse Sør-Øst RHF (HSØ) i 2007. Den nye regionen fikk i oppdrag å sørge for bedre pasientbehandling gjennom blant annet bedre ressursutnyttelse og samordning av sykehusene i hovedstadsområdet.

OUS har både lokal-, region- og landsfunksjoner. Foretaket er organisert i ni klinikker, inkludert Oslo sykehuservice som leverer ikke-medisinske tjenester til resten av sykehuset. I 2012 hadde OUS over 20 000 ansatte og en omsetning på 18,3 mrd. kroner.

Omstillingen av OUS innebærer:

- etablering av et nytt foretak med felles administrative rutiner, styringssystem og ikt-systemer
- ny organisering med samling av fagmiljøer og støttefunksjoner
- forbedring av behandlingsskjeder og effektivisering av driften

- tilpasning av bygg, fysisk flytting og samlokalisering av fagmiljøer
- ansvar for færre pasienter ved endring i opptaksområdet (overføring til Ahus og Vestre Viken) og krav om tilpasning av kapasiteten til dette (nedbemanning)

Omstillingen av OUS skulle gi bedre samordning av fag- og forskningsmiljøer og sikre riktigere bruk av personell, areal, medisinsk utstyr, teknologi og støttefunksjoner. Som nytt foretak måtte OUS etablere formålstjenlige strukturer, systemer og rutiner og i tillegg klart definerte og dokumenterte prosesser for intern kontroll og risikostyring. Det innebærer at det i budsjett og planer bør framgå hvilke gevinster som skal oppnås, og når de kan forventes å foreligge. En forutsetning for å oppnå gevinster er at omstillingstiltakene er godt forankret i de kliniske enhetene.

Eier av OUS er staten ved HSØ. Forvaltningen av foretaket hører under styret for OUS.

Planleggingen av omstillingen av OUS og risikostyringen i omstillingens tidlige fase ble rapportert i Riksrevisjonens Dokument 3:2 (2012–2013) og behandlet av Stortinget i Innst. 234 S (2012–2013). Resultatet av kontrollen viste at planleggingen av omstillingen ikke tok tilstrekkelig hensyn til kjente utfordringer ved bygningsmasse, spredte lokasjoner, ulike ikt-løsninger, økonomiske rammer og at enkelte omstillinger var avhengig av at andre var fullført. Kontrollen viste også at rapporterte risikoer for gjennomføringen av omstillingen ikke ble godt nok håndtert av eierne i 2010, og at eierne har godtatt høy risiko. Det ble pekt på at mangelfull planlegging og risikostyring underveis gir risiko for manglende gevinster av omstillingen.

Formålet med undersøkelsen har vært å vurdere hvordan utviklingen i pasientbehandlingen og ressursutnyttelsen ved OUS har vært i perioden 2010–2012, og om HSØs styring har lagt til rette for positive effekter av omstillingen i samme periode.

For å belyse formålet er det sett på følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad har OUS gjennomført omstillinger?
2. I hvilken grad har ventetiden og kvaliteten i pasientbehandlingen blitt forbedret fra 2010 til 2012?
3. I hvilken grad har ressursutnyttelsen i OUS blitt forbedret fra 2010 til 2012?
4. I hvilken grad har OUS i styringen sikret at omstillingen fører til bedre ressursutnyttelse og bedre pasientbehandling?
5. I hvilken grad har HSØ i styringen lagt til rette for at omstillingen av OUS fører til bedre ressursutnyttelse og bedre pasientbehandling?

Overføringen av pasienter til Ahus og Vestre Viken og innføringen av ikt-systemet «Klinisk arbeidsflate» er undersøkt i mindre grad ettersom disse aspektene er omhandlet i Dokument 3:2 (2012–2013) og tatt opp i Stortingets høring om deler av omstillingen ved OUS i mars 2012.

Riksrevisjonens dokument redegjør nærmere for gjennomføringen av undersøkelsen og oppsummerer funnene.

Riksrevisjonen har lagt saken fram for Helse- og omsorgsdepartementet, og statsrådens svarbrev av 9. oktober 2013 er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

6.2 Riksrevisjonen uttaler

Riksrevisjonen har merket seg at departementet vil fortsette å følge opp omstillingene i hovedstadsområdet. Riksrevisjonen vil understreke at det ved OUS gjenstår å innføre mange bedre og mer effektive behandlingskjeder som en del av omstillingen, og at det er et betydelig potensial for bedre utnyttelse av fagkompetanse og arbeidsformer fra de tidligere adskilte fagmiljøene. OUS har hatt en for svak overordnet styring på tvers av klinikkene for å fjerne flaskehalser og sørge for faglige gevinster av omstillingen. OUS har de siste to årene også hatt underskudd som ikke er bærekraftig over tid. Riksrevisjonen vil understreke viktigheten av at omstillingen fortsatt følges opp slik at HSØ og OUS har god styring av omstillingen på alle nivåer.

Riksrevisjonen er enig med departementet i at det er en positiv utvikling på enkelte områder i OUS, men vil påpeke at omstillingen samlet sett ennå ikke har gitt klare forbedringer i pasientbehandlingen eller ressursutnyttelsen. I oppfølgingen av omstillingen i OUS har verken Helse- og omsorgsdepartementet eller HSØ sørget for å klargjøre hva som skal bli bedre, og når det kan forventes forbedringer. Riksrevisjonen ser alvorlig på at en så omfattende omstilling gjennomføres uten en gevinstrealiseringsplan. I større omstillinger er det etter Riksrevisjonens oppfatning avgjørende at eierne sikrer seg et godt grunnlag for å følge opp at omstillinger faktisk fører til forbedringer.

6.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til at formålet med Riksrevisjonens undersøkelse har vært å vurdere hvordan utviklingen i pasientbehandlingen og ressursutnyttelsen ved OUS har vært i perioden 2010–2012, og om HSØs styring har lagt til rette for positive effekter av omstillingen i samme periode.

For å belyse formålet er det sett på følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad har OUS gjennomført omstillinger?
2. I hvilken grad har ventetiden og kvaliteten i pasientbehandlingen blitt forbedret fra 2010 til 2012?
3. I hvilken grad har ressursutnyttelsen i OUS blitt forbedret fra 2010 til 2012?
4. I hvilken grad har OUS i styringen sikret at omstillingen fører til bedre ressursutnyttelse og bedre pasientbehandling?
5. I hvilken grad har HSØ i styringen lagt til rette for at omstillingen av OUS fører til bedre ressursutnyttelse og bedre pasientbehandling?

Komiteen merker seg at departementet vil fortsette å følge opp omstillingene innenfor sykehussektoren i hovedstadsområdet.

Komiteen viser til at Riksrevisjonen understreker at det ved OUS gjenstår å innføre mange bedre og mer effektive behandlingskjeder som en del av omstillingen, og at det er et betydelig potensial for bedre utnyttelse av fagkompetanse og arbeidsformer fra de tidligere adskilte fagmiljøene og at OUS har hatt en for svak overordnet styring på tvers av klinikkene for å fjerne flaskehalser og sørge for faglige gevinster av omstillingen.

Komiteen merker seg at departementet og Riksrevisjonen er enige om at det på noen områder har vært positiv utvikling på OUS.

Komiteen merker seg samtidig at Riksrevisjonen ikke finner at omstillingen har gitt vesentlige forbedringer i pasientbehandlingen eller ressursutnyttelsen.

Komiteen deler Riksrevisjonens vurdering om at det er alvorlig at en så omfattende omstilling gjennomføres uten en plan for forbedring i pasientbehandlingen eller andre presiseringer på hva som skal bli bedre, og til hvilken tid dette skal gjennomføres.

Komiteen merker seg at mangelen på forbedring i pasientbehandlingen ved OUS er bekymringsfull og noe man bør ta lærdom av før politiske organer eventuelt beslutter å gå i gang med andre sykehusfusjoner.

Komiteen merker seg at fra omstillingen av OUS startet i 2009, og fram til utgangen av 2012, er det få klare forbedringer i pasientbehandlingen og ressursutnyttelsen i OUS.

Komiteen viser til at OUS har vedvarende utfordringer med flaskehalser, ventetider og fristbrudd, selv om omstillingen førte til at foretaket fikk ansvar for færre pasienter. OUS hadde krevende rammebetingelser for gjennomføringen av omstillingen, jf. Dokument 3:2 (2012–2013). Det er likevel Riksrevisjonens vurdering at OUS innenfor disse rammebetingelsene har hatt en for svak overordnet styring av

klinikkene for å fjerne flaskehalser og sørge for faglige gevinster av omstilling.

Komiteen peker på at undersøkelsen viser at HSØ har hatt hyppig kontakt med OUS i omstillingsperioden og tilført omstillingsmidler. HSØ har imidlertid ikke bidratt til å klargjøre hva som skal bli bedre, og når det kan forventes forbedringer i OUS. Uten en plan for forbedring i pasientbehandlingen har OUS og HSØ i mindre grad kunnet følge opp at omstillinger fører til at økonomien og pasientbehandlingen forbedres på de områdene der det er et potensial for slik forbedring. Med de omfattende prosessene og de store investeringene som har blitt gjennomført i forbindelse med omstillingen, stiller Riksrevisjonen spørsmål om når og på hvilke områder Helse- og omsorgsdepartementet og HSØ forventer tydelige forbedringer ved OUS.

Komiteen merker seg at helsepersonell gjentatte ganger har påpekt mangler i planlegging og gjennomføring i omstillingsprosessen. Det hersker utstrakt bekymring blant helsepersonell for at omstillingsprosessen svekker behandlingskvalitet og pasientsikkerhet. Tilbakemeldinger fra helsepersonell viser at problemene i hovedstadsområdet er av en slik karakter at det må lages en konkret plan for hvordan dette kan løses på kort, mellomlang og lang sikt.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, påpeker at ulik virkelighetsforståelse, for lav kapasitet/for høy beleggsprosent/for lange ventelister, for lange beslutningslinjer, manglende stedlig ledelse og manglende lokal beslutningsmyndighet er klare tilbakemeldinger fra helsepersonell. På kort sikt må det lages strakstiltak for å løse kapasitets- og organisasjonsproblemer ved å reorganisere OUS for å få stedlig ledelse på alle nivåer.

7. Sak 2: Styring, måloppnåelse og resultatrapportering knyttet til forebygging av infeksjoner i spesialisthelsetjenesten

7.1 Innledning

Regjeringen la i 2008 fram Nasjonal strategi for forebygging av infeksjoner i helsetjenesten og antibiotikaresistens (2008–2012), jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009). I strategiperioden skal etablerte overvåkingssystemer for infeksjoner ervervet i helsetjenesten og antibiotikaresistens utvikles videre og utnyttes bedre i kvalitetssikring og forskning. Videre skal blant annet smittevernet i helsetjenesten styrkes, og helseinstitusjonene skal sette mål for smittevernarbeidet og klarlegge personellbehovet. Nasjonalt folkehel-

seinstitutt skal koordinere utarbeidelsen og oppfølgingen av strategien.

Endagsundersøkelsen i landets sykehus i mai 2007 viste at 5,7 pst. av pasientene som lå på sykehus, hadde pådratt seg en infeksjon under sykehusoppholdet. Infeksjoner påfører pasienter lidelser og har stor økonomisk og ressursmessig betydning for sykehusdriften.

Forskrift om Norsk overvåkingssystem for antibiotikabruk og helsetjenesteassosierte infeksjoner og forskrift om smittevern i helsetjenesten gir hjemmel for overvåking av flere typer helsetjenesteassosierte infeksjoner. Forskrift om smittevern i helsetjenesten har videre som formål å forebygge og begrense forekomsten av infeksjoner i helsetjenesten. Alle institusjoner som omfattes av forskriften, skal blant annet ha et infeksjonskontrollprogram som skal inneholde flere angitte skriftlige retningslinjer for infeksjonsforebygging og smitteverntiltak. Det følger også av forskriften at ledelsen i spesialisthelsetjenesten skal sørge for at det er tilsatt tilstrekkelig smittevernpersonell.

Gode styrings- og rapporteringssystemer på alle nivåer i sykehusene er en forutsetning for god styring. Registrering, måling og evaluering er en grunnleggende forutsetning for forbedring. Det er nødvendig at de regionale helseforetakene og underliggende virksomheter har forsvarlige rutiner for innhenting, gjennomarbeiding og rapportering av data, slik at styringsinformasjonen er pålitelig.

Sykehusene skal to ganger hvert år rapportere på prevalens av sykehusinfeksjoner blant alle inneliggende pasienter til Folkehelseinstituttet.

Formålet med undersøkelsen har vært å undersøke hvordan Helse- og omsorgsdepartementet, de regionale helseforetakene og helseforetakene har implementert strategien, og om forekomsten av infeksjoner ervervet i helsetjenesten er redusert. Formålet er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad stiller Helse- og omsorgsdepartementet og de regionale helseforetakene krav til gjennomføring av strategien?
2. Hvordan har helseforetakene implementert infeksjonsforebyggende tiltak for å realisere strategiens målsettinger, og hvilke resultater er oppnådd?
3. I hvilken grad utarbeides og brukes resultatrapportering fra HF til RHF og fra RHF til Helse- og omsorgsdepartementet i oppfølgingen av strategien?

Riksrevisjonens dokument redegjør nærmere for gjennomføringen av undersøkelsen og oppsummerer funnene.

Riksrevisjonen har lagt saken fram for Helse- og omsorgsdepartementet, og statsrådens svarbrev av

9. oktober 2013 er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

7.2 Riksrevisjonen uttaler

Formålet med den nasjonale strategien var blant annet at forekomsten av infeksjoner ervervet i helse-tjenesten skulle reduseres. Riksrevisjonens undersøkelse viser at andelen sykehusinfeksjoner ikke er redusert i strategiperioden, og verken Helse- og omsorgsdepartementet eller RHF-ene kan på en systematisk måte gjøre rede for hvordan arbeidet med strategien har påvirket nivået på sykehusinfeksjoner og smittevernarbeidet i helseforetakene. Etter Riksrevisjonens vurdering er strategiens effekter i helseforetakene svært begrensede. De fire undersøkte helseforetakene viser store forskjeller i forekomsten av sykehusinfeksjoner, og dette betyr etter Riksrevisjonens vurdering at det fortsatt er et potensiale for å forbedre arbeidet med smittevern i helseforetakene.

7.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til at formålet med undersøkelsen har vært å undersøke hvordan Helse- og omsorgsdepartementet, de regionale helseforetakene og helseforetakene har implementert strategien, og om forekomsten av infeksjoner ervervet i helsetjenesten er redusert. Formålet er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad stiller Helse- og omsorgsdepartementet og de regionale helseforetakene krav til gjennomføring av strategien?
2. Hvordan har helseforetakene implementert infeksjonsforebyggende tiltak for å realisere strategiens målsettinger, og hvilke resultater er oppnådd?
3. I hvilken grad utarbeides og brukes resultatrapportering fra HF til RHF og fra RHF til Helse- og omsorgsdepartementet i oppfølgingen av strategien?

Komiteen viser til Riksrevisjonens vurdering om at strategiens effekter i helseforetakene svært begrensede.

Komiteen merker seg også at de fire undersøkte helseforetakene viser store forskjeller i forekomsten av sykehusinfeksjoner, og Riksrevisjonen vurderer at det fortsatt er et potensiale for å forbedre arbeidet med smittevern i helseforetakene.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet påpeker at det er svært alvorlig at den nasjonale strategien for forebygging av sykehusinfeksjoner ikke har lyktes, og at andelen sykehusinfeksjoner nasjonalt har ligget på rundt 6 pst. i hele strategiperioden. Det er avgjørende

at arbeidet med forebygging av sykehusinfeksjoner forbedres vesentlig slik at man minimerer antall feilbehandlinger og tilhørende dødsfall på norske sykehus.

8. Sak 3: Kapitaloppbygging og forvaltning av omløpsmidler i selskaper forvaltet av universiteter og høyskoler

8.1 Innledning

Mange selskaper som forvaltes av universiteter og høyskoler, har bygget opp store kapitalreserver over flere år. Ved utgangen av 2012 hadde 18 selskaper totalt 902 mill. kroner plassert i bankinnskudd, kontanter og likvide verdipapirer. Disse selskapene hadde på samme tidspunkt en samlet egenkapital på 649,1 mill. kroner.

Det forutsettes i Meld. St. 13 (2010–2011) at selskapene skal drives effektivt. I økonomireglementet § 10 er det forutsatt at staten som eier innenfor gjeldende lover og regler forvalter sine eierinteresser i samsvar med overordnede prinsipper for god eierstyring. I den forbindelse skal det legges vekt på at selskapets finansiering er hensiktsmessig ut fra selskapets formål og eierskap. I statens eierprinsipper framkommer det at kapitalstrukturen i selskapene skal være tilpasset formålet med eierskapet og selskapets situasjon.

Hovedhensikten med selskapenes omløpsmidler er å sikre den løpende driften. Kravet om effektiv drift innebærer at omløpsmidlene skal plasseres til forretningsmessige vilkår. Det har i Riksrevisjonens årlige kontroll av selskapene framkommet indikasjoner på at omløpsmidlene benyttes i begrenset grad i selskapenes kjernevirksomhet, og at selskapene oppnår svært varierende avkastning på omløpsmidlene.

Formålet med undersøkelsen har vært å undersøke kapitaloppbyggingen og -forvaltningen i selskaper som forvaltes av universiteter og høyskoler.

Undersøkelsens formål er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad har utviklingen i selskapenes omløpsmidler vært i samsvar med selskapenes virksomhet og formål?
2. I hvilken grad har selskapene oppnådd tilfredsstillende avkastning på sine omløpsmidler?
3. I hvilken grad har eier fulgt opp at finansieringen av selskapet er hensiktsmessig ut fra selskapets virksomhet og formål?

Riksrevisjonens dokument redegjør nærmere for gjennomføringen av undersøkelsen og oppsummerer funnene.

Riksrevisjonen har lagt saken frem for Kunnskapsdepartementet og statsrådens svarbrev av 3. oktober 2013 er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

8.2 Riksrevisjonen uttaler

Riksrevisjonen har merket seg at departementet vil følge opp Riksrevisjonens bemerkninger overfor eierinstitusjonene. Riksrevisjonen vil understreke betydningen av at eierinstitusjonene følger opp at selskapenes finansiering er hensiktsmessig og bidrar til effektiv og økonomisk forsvarlig drift.

8.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til at formålet med undersøkelsen har vært å undersøke kapitaloppbyggingen og -forvaltningen i selskaper som forvaltes av universiteter og høyskoler.

Undersøkelsens formål er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad har utviklingen i selskapenes omløpsmidler vært i samsvar med selskapenes virksomhet og formål?
2. I hvilken grad har selskapene oppnådd tilfredsstillende avkastning på sine omløpsmidler?
3. I hvilken grad har eier fulgt opp at finansieringen av selskapet er hensiktsmessig ut fra selskapets virksomhet og formål?

Komiteen er positiv til at departementet vil følge opp Riksrevisjonens bemerkninger overfor eierinstitusjonene.

Komiteen viser til at Riksrevisjonen understreker betydningen av at eierinstitusjonene følger opp at selskapenes finansiering er hensiktsmessig og bidrar til effektiv og økonomisk forsvarlig drift.

9. Sak 4: NSBs godsvirksomhet

9.1 Innledning

NSB har forretningsmessige mål og andre specifikt definerte mål, og skal drives på forretningsmessig grunnlag. Formålet med statens eierskap av NSB AS er å sikre en effektiv, sikker og miljøvennlig transport, blant annet gjennom å få mer gods på jernbane. NSBs godsvirksomhet ivaretas av NSBs heleide datterselskap CargoNet AS. CargoNets vedtektsfestede formål er å drive godstransport på jernbane.

CargoNet ble opprettet i 2002 som en videreføring av NSB Gods og kombivirksomheten i det svenske godsselskapet GreenCargo. Fram til 2010 var selskapet eid 55 pst. av NSB og 45 pst. av GreenCargo. CargoNet med underselskaper er organisert som et konsern. Virksomheten i Norge drives av morselska-

pet CargoNet AS, mens den svenske virksomheten drives av det heleide datterselskapet CargoNet AB. Terminaldriften i Norge er skilt ut i et eget datterselskap, Railcombi AS, med unntak av driften av Ganddal, som er skilt ut som et eget AS.

CargoNet er Norges største transportør av gods på jernbane, og tilbyr transport i Norge og til og fra kontinentet. Selskapet tilbyr kombitransport (faste transporter mellom de store byene i Sør-Norge og til og fra Nord-Norge) og systemtransport (særskilte tog for industrikunder eksempelvis innen malm, tømmer og flybensin). I 2012 transporterte CargoNet godsvolumer tilsvarende 218 000 vogntog, dvs. 590 vogntog daglig.

Godsvolumet har økt kraftig i Norge de siste 20 årene. Godsutviklingen har stort sett fulgt konjunkturutviklingen, dvs. at det har vært vekst i perioder med høykonjunktur og nedgang i perioder med lavkonjunktur. Det er forventet en vekst i godstransporten, særlig over landegrensen fra Sverige. Godstransport foregår i hovedsak med lastebil, båt og tog. Transport av gods på jernbane er i hovedsak kombitransport over lengre avstander. Jernbanenettet ble åpnet for fri konkurranse på grenseoverskridende godstrafikk i 2003, og på innenlands godstrafikk i 2007. Per 2013 er det i hovedsak CargoNet, Cargo-Link og Schenker som driver innenlands kombitransport.

Samferdselsdepartementet har det overordnede ansvaret for samferdselssektoren. Departementet har etatsstyringsansvar for Jernbaneverket og Jernbanetilsynet, eierforvaltningsansvar for NSB og Baneservice AS samtidig som det er kjøper av persontransporttjenester med tog og har et generelt koordineringsansvar for sektoren. Jernbaneverket har ansvar for drift, vedlikehold og investeringer i jernbaneinfrastrukturen, togstyring og tildeling av ruteleier.

Målet med undersøkelsen har vært å vurdere om NSBs godsvirksomhet er drevet, styrt og fulgt opp i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger. Målet er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad har CargoNet nådd de samfunnsmessige og forretningsmessige målene?
2. I hvilken grad legger CargoNets interne drift og rammebetingelser til rette for at selskapet skal kunne nå de samfunnsmessige og forretningsmessige målene?
3. I hvilken grad følger Samferdselsdepartementet og NSB opp godsvirksomheten i NSB?

Hovedmålet med det statlige eierskapet i forretningsmessige selskaper er bedriftsøkonomisk lønnsomhet, høy verdiskapning, størst mulig avkastning over tid samt å legge til rette for en god industriell utvikling. Andre spesifikt definerte mål skal realiseres på forretningsmessig basis. Pålagte sektorpoli-

tiske oppgaver skal kompenseres direkte dersom de er ulønnsomme, og ikke gjennom redusert utbytte. Staten skal være en aktiv, langsiktig, profesjonell og forutsigbar eier. Staten skal forvalte sine eierinteresser i samsvar med overordnede prinsipper for eierstyring med særlig vekt på at målene med statens eierskap oppnås. Styring, oppfølging og kontroll skal tilpasses eierandel, egenart samt risiko og vesentlighet.

Av NSBs vedtekter framgår det at selskapets samfunnsoppdrag er å sørge for effektiv, tilgjengelig, sikker og miljøvennlig transport av personer og gods. NSB kan i noen grad drive utenlandsvirksomhet, denne skal imidlertid være økonomisk fordelaktig over tid.

Regjeringen har i nasjonal transportplan for henholdsvis 2006–2015 og 2010–2019 uttalt at det er et mål at andelen av gods på jernbane skal økes. Det er forutsatt at størst mulig andel av veksten i de lange godstransportene skal skje på jernbane eller sjø, og at godskapasiteten på jernbane skal tilnærmet doubles i perioden 2010–2019.

Riksrevisjonens dokument redegjør nærmere for undersøkelsen og oppsummerer funnene.

Saken er lagt frem for Samferdselsdepartementet, og statsrådens svarbrev av 10. oktober 2013 er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

9.2 Riksrevisjonen uttaler

NSBs godsvirksomhet skal drives forretningsmessig og gi størst mulig avkastning over tid. Riksrevisjonen har merket seg departementets beskrivelse av tiltak for å forbedre rammevilkårene og konkurransesituasjonen for godstransport på jernbane. Dette omfatter økt vedlikehold av jernbaneinfrastrukturen, overføring av godsterminaldriften til Jernbaneverket, kompensasjonsordning ved forsinkelser og innstillinger og økt sporkapasitet. Basert på den økonomiske utviklingen i CargoNet, vil CargoNet etter Riksrevisjonens vurdering i flere år framover ikke ha grunnlag for å drive med godstrafikk på jernbane med tilfredsstillende forretningsmessige resultater. Samferdselsdepartementet bør derfor foreta en konkret vurdering av om fortsatt og vedvarende redusert utbyttegrunnlag vil innebære ulovlig subsidiering.

9.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til at målet med Riksrevisjonens undersøkelse har vært å vurdere om NSBs godsvirksomhet er drevet, styrt og fulgt opp i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger. Målet er belyst gjennom følgende problemstillinger:

1. I hvilken grad har CargoNet nådd de samfunnsmessige og forretningsmessige målene?
2. I hvilken grad legger CargoNets interne drift og rammebetingelser til rette for at selskapet skal

kunne nå de samfunnsmessige og forretningsmessige målene?

3. I hvilken grad følger Samferdselsdepartementet og NSB opp godsvirksomheten i NSB?

Komiteen merker seg at Riksrevisjonen vurderer at CargoNet i flere år framover ikke vil ha grunnlag for å drive med godstrafikk på jernbane med tilfredsstillende forretningsmessige resultater.

Komiteen deler Riksrevisjonens vurdering om at Samferdselsdepartementet bør vurdere om fortsatt og vedvarende redusert utbyttegrunnlag vil innebære ulovlig subsidiering.

Del IV Resultater av den årlige kontrollen

10. Helse- og omsorgsdepartementet

10.1 Særskilte utfordringer med korridorpasienter ved Akershus universitetssykehus HF

Siden kvalitet i helsetjenesten ofte vanskelig kan måles direkte, benyttes indikatorer som fungerer som en pekepinn på tjenestens kvalitet. Nasjonale kvalitetsindikatorer for helsetjenesten er et utvalg med indikatorer som samlet skal gi et bilde av kvaliteten på behandlingen i institusjoner innen somatikk og psykisk helsevern. Andelen korridorpasienter er en slik kvalitetsindikator, og det er en målsetting at helseforetakene normalt ikke skal ha korridorpasienter. Med korridorpasient menes en pasient som er plassert i seng på korridor, bad, skyllerom, dagligstue m.m.

Tall fra Norsk pasientregister viser at Akershus universitetssykehus HF har utfordringer med korridorpasienter, og at det har vært en markant økning i andelen korridorpasienter fra 0,3 pst. i tredje tertial 2009 til 3,8 pst. i tredje tertial 2011. Per tredje tertial 2012 er andelen fortsatt 3,8 pst.

Ifølge Helse Sør-Øst RHF har Akershus universitetssykehus HF slitt med å få tilstrekkelig legedekning fordi legene ikke ønsket å flytte over fra Oslo universitetssykehus HF. Helse Sør-Øst RHF oppgir til Riksrevisjonen at Akershus universitetssykehus HF også har lengre pasientliggetid enn de andre HF-ene, at logistikken ved akuttmottaket kan forbedres, at helseforetaket sliter med lange ventetider, og at det har en høy andel fristbrudd.

Helse Sør-Øst RHF har bedt om særskilt månedlig rapportering om statusen til Akershus universitetssykehus HF, når det gjelder både korridorpasienter og overbelegg. Videre har RHF-et bestilt en rapport fra SINTEF for å kunne vurdere hvordan pasientstrømmene blir i framtiden. Helse Sør-Øst RHF ønsker å finne ut av hvorvidt det er en reell kapasitetsutfordring ved helseforetaket som kan få

følger for opptaksområdet, eller om det er andre driftsmessige tiltak som kan settes i verk for få ned antallet korridorpasienter og dessuten overbelegget. RHF-styret anser at bildet er mer komplekst enn at det kan håndteres av en løsning med nye sengeplasser ved Ski sykehus, utvidelse av akuttmottaket og ombygging av pasienthotellet. Framover må det gjøres vurderinger av blant annet opptaksområdets størrelse.

Informasjon om den negative utviklingen i andelen korridorpasienter og de øvrige utfordringene ved Akershus universitetssykehus HF ble forelagt Helse- og omsorgsdepartementet i brev av 11. juli 2012 ved oversendelsen av utkast til rapport for den utvidede kontrollen av de regionale helseforetakenes eierskapsutøvelse.

Saken er lagt fram for Helse- og omsorgsdepartementet, og statsrådets svarbrev av 9. oktober 2013 er inntatt i Riksrevisjonens dokument.

10.2 Riksrevisjonen uttaler

Helse- og omsorgsdepartementet og Riksrevisjonen er enige om at det er uheldig med den negative utviklingen i korridorpasienter, og at det er viktig at årsaker blir identifisert og tiltak gjennomført. Riksrevisjonen har merket seg at arbeidet med å identifisere årsaker og tiltak er igangsatt.

10.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til Riksrevisjonens undersøkelse av andelen korridorpasienter ved Akershus universitetssykehus HF.

Komiteen er tilfreds med at Helse- og omsorgsdepartementet og Riksrevisjonen er enige om at det er uheldig med den negative utviklingen i antall korridorpasienter, og at det er viktig at årsaker blir identifisert og tiltak gjennomført.

Komiteen er positiv til at arbeidet med å identifisere årsaker og mulige tiltak er igangsatt.

Del V Oppfølging av tidligere rapporterte saker

11. Oppfølging av tidligere rapporterte forhold som gjelder utøvelsen av regjeringens eierpolitikk

11.1 Forhold rapportert i Dokument 3:2 (2011–2012) under del II

Statens eieroppfølging av ekstern revisors oppdrag og uavhengighet

Riksrevisjonen rapporterte i Dokument 3:2 (2011–2012) resultatene av sin undersøkelse av statens eieroppfølging av ekstern revisors oppdrag og uavhengighet. Ekstern revisjon er en lovpålagt kon-

troll hvor det vurderes om årsregnskapene er etterrettelige.

Undersøkelsen viste videre at ekstern revisors honorar til rådgivning og andre tjenester var mangelfullt spesifisert for mange selskaper, og at flere selskaper har hatt samme revisor i mer enn sju år. De heleide selskapene følger i varierende grad Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse (NUES) når det gjelder ekstern revisor. Ved Stortingets behandling av saken, jf. Innst. 255 S (2011–2012), understreket komiteen betydningen av at departementene i sin gjennomgang av ekstern revisors uavhengighet bidrar til større åpenhet om revisors oppdrag knyttet til rådgivning og andre tjenester, og at selskapene har en gjennomtenkt holdning til behovet for revisorrotasjon.

Riksrevisjonens vurdering

Riksrevisjonen har merket seg at departementene i hovedsak legger til grunn at revisors oppgaver utføres i tråd med gjeldende lovgivning og god revisjonsskikk. Riksrevisjonen har videre merket seg at det gjøres vurderinger knyttet til ekstern revisors uavhengighet, behov for revisorrotasjon og tilpasning av revisors kontrollhandlinger til selskapenes egenart, enten av departementet og selskapet eller av styret. Riksrevisjonen vil følge opp undersøkelsens funn gjennom årlig kontroll av det enkelte selskap.

Riksrevisjonen har avsluttet saken.

11.2 Forhold rapportert i Dokument 3:2 (2012–2013) under del V

Lederlønninger i statlig eide selskaper

Riksrevisjonen rapporterte i Dokument 3:2 (2010–2011) at den gjennomsnittlige lederlønnsvæksten i de statlige selskapene har vært dobbelt så høy som den generelle lederlønnsvæksten i perioden 2007–2009, og at den årlige lederlønnsvæksten i statlige selskaper var høyere i denne perioden enn i perioden 2004–2007. Riksrevisjonen stilte også spørsmål ved om lønnspraksis for de øvrige ledende ansatte i statlig heleide selskaper i tilstrekkelig grad var åpent kommunisert.

Ved behandlingen av Dokument 3:2 (2010–2011) ga kontroll- og konstitusjonskomiteen uttrykk for at retningslinjene for lederlønn måtte følges blant annet ved at lederlønningene i statlige selskaper og selskaper med statlig eierskap skal være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende. Komiteen vurderte det dit hen at det var til dels stor variasjon i forståelsen av retningslinjene mellom selskapene og noe ulik oppfølging av retningslinjene mellom departementene. Videre fant komiteen det ønskelig at lønn for ledende ansatte i selskaper der staten har eierinnflytelse, ble publisert i årsrapportene.

I Dokument 3:2 (2012–2013) er det redegjort for flere tiltak som var gjennomført i 2011, men som først ville ha virkning i 2012.

Riksrevisjonen har for 2012 innhentet lønnsdata for administrerende direktør for de 42 selskapene som inngikk i Riksrevisjonens rapport. Disse sammenholdes med opplysninger om den generelle lederlønnsvæksten fra Det tekniske beregningsutvalg (TBU).

Vurderinger

Riksrevisjonen viser til at lederlønningene i de 42 selskapene fortsatt øker vesentlig mer enn den generelle lederlønnsvæksten. Riksrevisjonen har merket seg at det er gjennomført flere tiltak for å sikre bedre styring av lederlønnsvæksten, men de gjennomførte tiltakene synes ikke å ha hatt tilstrekkelig effekt på lederlønnsvæksten fra 2011 til 2012. Ut fra gjennomsnittlig lønnsøkning ser det ut til at tiltakene hittil har hatt større virkning for de heleide enn for de deleide selskapene.

Det forventes at departementene fortsetter å følge utviklingen i veksten for lederlønn.

Riksrevisjonen har avsluttet saken. _

12. Helse- og omsorgsdepartementets oppfølging av tidligere rapporterte forhold

12.1 Forhold rapportert i Dokument 3:2 (2011–2012) under del III

12.1.1 De regionale helseforetakenes resultatrapportering og måloppnåelse

I Dokument 3:2 (2011–2012) rapporterte Riksrevisjonen at det fortsatt er store regionale forskjeller i ventetid for rettighetspasienter, spesielt innen somatisk og psykisk helsevern for barn og unge. Det er også store forskjeller i andelen pasienter som blir tildelt rett til nødvendig helsehjelp. Det har vært en negativ utvikling i andelen korridorpasienter på somatiske avdelinger i tre av fire helseregioner. Riksrevisjonen mener at Helse- og omsorgsdepartementet må arbeide for en likere prioritering mellom regionene og følge opp kvalitetsindikatorerne for helseforetakene, som kan gi en støtte for styring, kvalitetsforbedring og indikasjon på om pasientene får sine lovpålagte rettigheter oppfylt.

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen ble avgitt 24. april 2012, jf. Innst. 255 S (2011–2012).

Helse- og omsorgsdepartementet har i brev av 24. april 2013 redegjort for hvilke endringer og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

RIKSREVISJONENS VURDERING

Etter Riksrevisjonens vurdering er det positivt at gjennomsnittlig ventetid for nesten alle pasientgrupper er redusert de siste årene. Det er iverksatt flere relevante tiltak i enkelte av de regionale helseforetakene som bidrar til nedgang i ventetid og fristbrudd. Samtidig er det fortsatt en skjevhet i ventetid mellom regionene og for ventetid til helsehjelp for ulike pasientgrupper. Riksrevisjonen vil fortsette å følge med på utviklingen i den årlige kontrollen.

Riksrevisjonen har avsluttet saken.

12.1.2 Lederlønnsutviklingen i helseforetakene

I Dokument 3:2 (2011–2012) rapporterte Riksrevisjonen om at lønnsveksten i årene 2003–2010 var sterkere for lederne i foretakene enn for ansatte generelt. Til tross for oppfordringene om moderasjon var lønnsveksten likevel sterkest de siste årene av perioden.

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen ble avgitt 24. april 2012, jf. Innst. 255 S (2011–2012). Kontroll- og konstitusjonskomiteen fant det urovekkende at lønnsveksten i årene 2003–2010 var sterkere for lederne i helseforetakene enn for ansatte generelt i staten.

Helse- og omsorgsdepartementet har i brev av 24. april 2013 til Riksrevisjonen redegjort for hvilke endringer og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

RIKSREVISJONENS VURDERING

Riksrevisjonen merker seg at departementet har tatt opp lederlønninger de siste årene i eierdialogen med de regionale helseforetakene. Departementet omtaler ikke den faktiske lønnsutviklingen til ledere sammenlignet med ansatte for årene 2011 og 2012 i sitt brev til Riksrevisjonen. Det er imidlertid vedtektsfestet at styrene i erklæringer angir om det er elementer som ikke er i overensstemmelse med retningslinjene for ansettelsesvilkår for ledere i statlige foretak. Disse erklæringene er behandlet på foretaks-møtene.

Riksrevisjonen har avsluttet saken.

12.1.3 Helseforetakenes bruk av nasjonale rammeavtaler for leie av helsepersonell

I Dokument 3:2 (2011–2012) rapporterte Riksrevisjonen om at samtlige undersøkte helseforetak har kjøpt vikartjenester fra leverandører uten rammeavtale, men i varierende grad. Årsaken til at det har blitt gjort, er at avtaleleverandørene ikke i tilstrekkelig grad har kunnet levere vikarer med riktig kompetanse til etterspurt tidspunkt, spesielt når det gjelder spesialsykepleiere. Å inngå rammeavtaler for leie av helsepersonell er et virkemiddel for å sikre forsvarlig

bemanning i spesialisthelsetjenesten. Bruk av rammeavtaler forutsetter at de regionale helseforetakene allerede ved planlegging av anskaffelsesprosessen tar tilstrekkelig hensyn til mekanismene i markedet og forholdene ved tilgangen på helsepersonell, for å sikre at framtidige leverandører kan levere etter behov. For å sikre etterlevelse av de inngåtte rammeavtalene mener Riksrevisjonen at det er viktig at det er en tett kontraktsoppfølging av leverandørene, og at helseforetakene etablerer et tilstrekkelig system for risiko- og avvikshåndtering.

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen ble avgitt 24. april 2012, jf. Innst. 255 S (2011–2012).

Helse- og omsorgsdepartementet har i brev av 24. april 2013 redegjort for hvilke endringer og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

RIKSREVISJONENS VURDERING

Etter Riksrevisjonens vurdering er det iverksatt tiltak i forbindelse med inngåelse av nye rammeavtaler, som vil kunne ivareta en bedre oppfølging av anskaffelser ved blant annet oppsplitting av personalgrupper. Avvikene i Riksrevisjonens undersøkelse er i all hovedsak fulgt opp gjennom oppfølging, nye prosesser og nye rammeavtaler i foretakene.

Riksrevisjonen har avsluttet saken.

12.1.4 Satsingen på psykisk helsevern

I Dokument 3:2 (2011–2012) rapporterte Riksrevisjonen om at rapporteringen fra helseforetakene for området psykisk helsevern ikke er god nok. En for dårlig rapportering på området kan ha konsekvenser for kvaliteten på den offisielle statistikken. Riksrevisjonen merket seg at departementet iverksatte tiltak for å bedre kvaliteten på rapporteringen for psykisk helsevern, og understreket betydningen av tiltakene for at styringsinformasjonen om psykisk helsevern skal bli god og pålitelig. Etter Riksrevisjonens vurdering er det avgjørende at Helse- og omsorgsdepartementet og de regionale helseforetakene fortsatt følger utviklingen på området tett, for å forsikre seg om at psykisk helsevern ikke nedprioriteres i årene som kommer.

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen ble avgitt 24. april 2012, jf. Innst. 246 S (2010–2011). Kontroll- og konstitusjonskomiteen mente at det er en klar forutsetning at innsatsen innenfor psykisk helsevern skal opprettholdes også etter opptrappingsplanen. Komiteen merket seg at departementet følger utviklingen for området psykisk helsevern på flere områder, som personell, aktivitet og ventetid. Komiteen forventet tilbakemelding til Stortinget om tilstanden på området om psykisk helse før utgangen av 2012.

Helse- og omsorgsdepartementet har i brev til Riksrevisjonen av 24. april 2013 redegjort for hvilke endringer og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

RIKSREVISJONENS VURDERING

Etter Riksrevisjonens vurdering er det iverksatt tiltak over flere år for å bedre tilbudet innenfor psykisk helsevern i helseforetakene. Det er positivt at departementet har begynt å følge opp utviklingen innenfor psykisk helsevern på flere områder enn tidligere.

Riksrevisjonen har avsluttet saken.

13. Kulturdepartementets oppfølging av tidligere rapporterte forhold

13.1 Forhold rapportert i Dokument 3:2 (2011–2012) under del III

Mål- og resultatstyring i scenekunstselskapene

I Dokument 3:2 (2011–2012) rapporterte Riksrevisjonen om at scenekunstselskapenes rapportering på flere områder ikke gir tilstrekkelig informasjon til å vurdere i hvilken grad selskapene bidrar til at målene på scenekunstområdet blir nådd. Videre ble det rapportert om at det ikke er sterke nok insentiver til effektiv drift, og at det er nødvendig at Kulturdepartementet i sin styring og oppfølging styrker insentivene til effektiv drift.

Ved Stortingets behandling av saken, jf. Innst. 255 S (2011–2012), sa kontroll- og konstitusjonskomiteen seg enig i Riksrevisjonens bemerkninger.

Kulturdepartementet har i brev til Riksrevisjonen 15. april 2013 redegjort for hvilke endringer og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

Riksrevisjonens vurdering

Etter Riksrevisjonens vurdering er ikke evalueringen av de tre selskapene tilstrekkelig for å vurdere om målene på scenekunstområdet blir nådd. Departementet har i sitt svar heller ikke angitt hvordan selskapenes ressursutnyttelse bedre skal følges opp. Etter Riksrevisjonens vurdering er det fremdeles behov for å videreutvikle rapporteringen fra scenekunstselskapene, og det er behov for at departementet svarer på hvordan insentiver til effektiv drift kan styrkes.

Saken blir fulgt opp av Riksrevisjonen.

14. Landbruks- og matdepartementets oppfølging av tidligere rapporterte forhold

14.1 Forhold rapportert i Dokument 3:2 (2012–2013) under del V

Statskog SFs forretningsmessige drift

Riksrevisjonen rapporterte i Dokument 3:2 (2010–2011) at Statskog SF i perioden 2007–2009 hadde svak lønnsomhet i den løpende driften. Ved Stortingets behandling av saken, jf. Innst. 246 S (2010–2011), bekreftet kontroll- og konstitusjonskomiteen at det var tilfellet. Riksrevisjonens undersøkelse viste videre at Landbruks- og matdepartementets styring og oppfølging av foretakets forretningsmessige resultater ikke hadde vært tilstrekkelig tilpasset foretakets situasjon. I behandlingen av saken forutsatte komiteen at det videre arbeidet med mål- og resultatstyring i Statskogs forretningsmessige drift ville bli løpende ivaretatt og fulgt opp av departementet i tråd med de planlagte tiltakene.

I Dokument 3:2 (2012–2013) pekte Riksrevisjonen på at Landbruks- og matdepartementet i flere år har opplyst at foretakets avkastningsmål ikke lenger er relevant, og at departementet ennå ikke har satt et avkastningsmål som er tilpasset foretakets virksomhet.

I statsrådens beretning for 2012, datert 4. juli 2013, opplyser Landbruks- og matdepartementet at det i 2011 ble gjennomført en ekstern verdivurdering av Statskog SF. Verdivurderingen anslo egenkapitalverdien til Statskog til 3444 mill. kroner per 31. desember 2011. Vektet avkastningskrav ved verdivurderingen var 6 pst. for virksomheten. Dette er en avkastning som må måles over tid, og den tilsvarer et gjennomsnittlig årsresultat på i overkant av 200 mill. kroner. Departementet opplyser videre at forventet egenkapitalrentabilitet i den kommende 20-årsperioden er lavere enn 6 prosent, og at den viser stor variasjon mellom enkelte år. Nye verdivurderinger vil derfor være nødvendig for å måle om årlige resultater og underliggende verdiøkning vil gi avkastning tilsvarende avkastningskravet. Landbruks- og matdepartementet vil legge dette til grunn ved oppfølgingen av virksomheten.

Statskog-konsernets driftsresultat var i 2012 på 160,2 mill. kroner, mot 109,7 mill. kroner i 2011. Justert for inntekter fra eiendomssalg og skogvernerstatninger var imidlertid driftsresultatet på 10,4 mill. kroner i 2012, mot 37,8 mill. kroner i 2011. Rente-kostnadene på det ansvarlige lånet som ble tatt opp ved oppkjøpet av skogseiendommene fra Orkla ASA, var i 2012 på 22,7 mill. kroner. I statsrådens beretning for 2012 er det opplyst at resultatet fra Statskog SFs ordinære drift i 2012 i hovedsak er i samsvar med de forutsetningene som ble lagt til grunn ved investere-

ringen i skogseiendommene fra Orkla ASA. Etter statsrådens vurdering er resultatet for 2012 i tråd med målsettingene for forretningsdriften til Statskog SF.

Riksrevisjonens vurdering

Riksrevisjonen har merket seg at Landbruks- og matdepartementet har fått gjennomført en verdivurdering, og at det gjennom verdivurderingen har framkommet et avkastningskrav, som vil bli lagt til grunn for den videre oppfølgingen av Statskogs virksomhet. Dette avkastningskravet bygger ikke på den bokførte egenkapitalverdien, og en reell oppfølging vil kreve nye verdivurderinger. På bakgrunn av forventningen om fortsatt lav avkastning i årene som kommer, legger Riksrevisjonen til grunn at Landbruks- og matdepartementet etablerer gode rutiner for oppfølging av avkastningen i Statskogs virksomhet.

Riksrevisjonen har avsluttet saken.

15. Nærings- og handelsdepartementets oppfølging av tidligere rapporterte forhold

15.1 Forhold rapportert i Dokument 3:2 (2011–2012) under del III

15.1.1 Statkraft – lønnsomhet, kostnadsutvikling og styring

Formålet med statens eierskap i Statkraft SF (Statkraft) er blant annet å ivareta kontrollen med vannressursene og naturmiljøet. Statens eierskap skal sikre at statens investerte kapital oppnår høyest mulig avkastning på lang sikt, og at avkastningen og inntektene fra norsk vannkraft kommer fellesskapet til gode. Riksrevisjonen rapporterte i Dokument 3:2 (2011–2012) at overskuddet til Statkraft i perioden 2006–2010 i hovedsak er knyttet til norsk vannkraft. En vesentlig del av dette overskuddet har i de siste årene blitt investert i ny virksomhet i andre land og andre produksjonsformer. Med enkelte unntak har avkastningen på disse investeringene vært lav eller negativ, noe som blant annet har sammenheng med at den nye virksomheten er i en tidlig fase. Kontroll- og konstitusjonskomiteen var i sin behandling av saken, jf. Innst. 255 S (2011–2012), enig i Riksrevisjonens vurdering om at det er behov for å følge opp disse investeringene, i samsvar med målet om at avkastningen skal komme fellesskapet til gode.

Undersøkelsen viste videre at Nærings- og handelsdepartementet har hatt begrenset informasjon om lønnsomheten på enkeltområder av Statkrafts investeringer, og at det gjennomgående er Statkraft selv som velger hvilken informasjon som formidles til departementet. Komiteen fant dette bekymringsfullt og vurderte at departementet mer aktivt burde ha etterspurt informasjon som kunne ha gjort det i stand

til å vurdere om sentrale mål med statens eierskap ble oppnådd.

Nærings- og handelsdepartementet har i brev til Riksrevisjonen av 30. april 2013 redegjort for hvilke endringer og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

RIKSREVISJONENS VURDERING

Riksrevisjonen har merket seg at lønnsomheten i Statkraft fortsatt er knyttet til nordisk vannkraftvirksomhet, mens den internasjonale virksomheten utenfor Norden har hatt lav eller negativ avkastning i både 2011 og 2012. Riksrevisjonen ser positivt på at departementet i økt grad følger opp at Statkraft oppfyller sitt formål, og forutsetter at departementet utover utvidede kvartalsmøter også har etablert rutiner som sikrer at tilstrekkelig og relevant informasjon fra selskapet tilflyter departementet.

Saken følges opp gjennom en igangsatt undersøkelse av Statkrafts utenlandsinvesteringer.

15.2 Den økonomiske utviklingen i Mesta Konsern AS etter omdanningen til aksjeselskaper

I Dokument 3:2 (2011–2012) rapporterte Riksrevisjonen funn fra sin undersøkelse av den økonomiske utviklingen i Mesta AS (Mesta), Baneservice AS (Baneservice) og Secora AS (Secora). Aksjeselskapene ble utskilt fra henholdsvis Statens vegvesen, Jernbaneverket og Kystverket og er kategorisert som selskaper med forretningsmessige mål. Hovedmålet med statens eierskap er å sikre at statens investerte kapital oppnår høyest mulig avkastning på lang sikt, og å legge til rette for at selskapet skal kunne ha en god industriell utvikling. Undersøkelsen viste imidlertid at selskapene ikke hadde hatt en tilfredsstillende avkastning i perioden 2001–2010. Kontroll- og konstitusjonskomiteen ga uttrykk for at et selskap som Mesta må gå med overskudd, og at Mesta i tiden som kommer, fortsatt må øke sin konkurranseevne for å oppnå en tilfredsstillende avkastning, jf. Innst. 255 S (2011–2012). I tillegg forutsatte komiteen at det videre arbeidet med å sikre statens investerte kapital blir løpende ivarettatt og fulgt opp av departementet.

Nærings- og handelsdepartementet har i brev til Riksrevisjonen av 30. april 2013 redegjort for hvilke endringer og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

RIKSREVISJONENS VURDERING

Riksrevisjonen har merket seg de gjennomførte og planlagte tiltakene som departementet har initiert for å bedre lønnsomheten i Mesta. God lønnsomhet krever et kontinuerlig forbedringsarbeid, og Riksre-

visjonen forutsetter at departementet har tilstrekkelig oppmerksomhet rettet mot dette arbeidet også i årene framover.

Riksrevisjonen har avsluttet saken.

16. Olje- og energidepartementets oppfølging av tidligere rapporterte forhold

16.1 Forhold rapportert i Dokument 3:2 (2011–2012) under del III

Olje- og energidepartementets eieroppfølging av Statoil

I Dokument 3:2 (2011–2012) rapporterte Riksrevisjonen at Olje- og energidepartementet ikke hadde utarbeidet og formidlet avkastningsmål og utbytteforventninger til Statoil, slik det er lagt til grunn i eierskapsmeldingene at staten som eier skal gjøre. Riksrevisjonen merket seg at Olje- og energidepartementet mener de har en tydelig, langsiktig og forutsigbar holdning til Statoils utbytteutbetalinger og hvordan disse skal fordeles mellom utbytte og tilbakeholdt overskudd, men etter Riksrevisjonens vurdering var det ikke dokumentert at departementet har utarbeidet en utbytteforventning basert på en egen vurdering av selskapets situasjon og strategi og formidlet denne til selskapet.

Videre pekte Riksrevisjonen i undersøkelsen på at selv om Statoils daværende rapportering om internasjonalt engasjement fulgte gjeldende krav, ga den begrenset mulighet til å evaluere selskapets utenlandssatsing. Departementet var enig i at eieroppfølging av internasjonal satsing er svært viktig, og uttalte at departementet ville legge mer vekt på oppfølgingen av dette feltet i tiden framover. Kontroll- og konstitusjonskomiteen uttalte i sin behandling av saken at den forventer mer regnskapsdata på dette feltet etter hvert, og at departementet vil legge mer vekt på dette i eieroppfølgingen i årene som kommer, jf. Innst. 255 S (2011–2012).

I undersøkelsen framkom det også at Statoil ikke rapporterer fullstendig på flere sentrale områder innenfor samfunnsansvar, noe komiteen fant grunn til å presisere at er alvorlig. Komiteen delte Riksrevisjonens vurdering om at det ikke er i samsvar med Stortingets forutsetninger om rapportering av samfunnsansvar når Statoil blant annet utelater virksomhet som selskapet har i andre land enn Norge og Danmark, i betydelige deler av sin miljørapportering. Komiteen forutsatte at departementet følger tett opp arbeidet knyttet til samfunnsansvar framover, og at rapporteringen inkluderer alle land.

Olje- og energidepartementet har i brev til Riksrevisjonen 30. april 2013 redegjort for hvilke endrin-

ger og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

Riksrevisjonens vurdering

Riksrevisjonen har merket seg at Olje- og energidepartementet har utarbeidet og formidlet avkastningsmål og utbytteforventninger til Statoil, og at oppfølgingen av Statoils internasjonale virksomhet er styrket. Blant annet har Statoil etablert land-forland-rapportering med hensyn til en rekke viktige finansielle indikatorer. Videre har Statoil etter Riksrevisjonens vurdering iverksatt en rekke positive tiltak knyttet til selskapets rapportering av egen ivaretagelse av samfunnsansvar. Riksrevisjonen har eksempelvis merket seg at Statoils miljørapportering nå omfatter all virksomhet de har operatøransvar for, også lete- og utviklingsvirksomhet.

Riksrevisjonen har avsluttet saken.

17. Samferdselsdepartementets oppfølging av tidligere rapporterte forhold

17.1 Forhold rapportert i Dokument 3:2 (2011–2012) under del III

Bussvirksomheten i NSB

I Dokument 3:2 (2011–2012) rapporterte Riksrevisjonen om funnene fra undersøkelsen om Nettbuss AS (Nettbuss). Nettbuss er NSBs heleide datterselskap og utgjør om lag 40 pst. av NSB-konsernets omsetning og ansatte. Formålet med statens eierskap i NSB er å bidra til å gi publikum en effektiv, sikker og miljøvennlig transport, øke andelen som reiser kollektivt, og få mer gods på bane. NSB skal gi staten størst mulig avkastning over tid, og busselskapet skal drives forretningsmessig. Nettbuss' utenlandsvirksomhet skal være økonomisk fordelaktig over tid, og det forventes at Nettbuss' satsing i Norden skjer innenfor den kapitalen bussvirksomheten selv genererer.

Undersøkelsen viste at Nettbuss i undersøkelsesperioden ikke hadde nådd de økonomiske målene som var satt av NSB, og at lønnsomheten i stor grad hadde vært knyttet til avvikskjøring for NSB. Ettersom midler fra statlig kjøp ikke skal finansiere den konkurranseutsatte virksomheten i Nettbuss, understreket Riksrevisjonen at Nettbuss også i framtiden må ha et markedsbasert avkastningsmål, og at dette må reflekteres i Samferdselsdepartementets avkastningsmål til NSB-konsernet. Komiteen viste i sin behandling, jf. Innst. 255 S (2011–2012), til at NSBs virksomhet i utlandet skal være økonomisk fordelaktig over tid. Av undersøkelsen framkom det at Nettbuss' utenlandsvirksomhet samlet har gitt negativt driftsresultat både i undersøkelsesperioden og i

perioden forut for denne. Det er, etter både komiteens og Riksrevisjonens vurdering, ikke i tråd med forutsetningene. Komiteen merket seg at departementet ville følge opp bussvirksomheten i utlandet, og ba om at oppfølgingen ble styrket.

Samferdselsdepartementet har i brev til Riksrevisjonen av 21. mai 2013 redegjort for hvilke endringer og tiltak som er iverksatt for å følge opp kontrollens funn og komiteens merknader.

Riksrevisjonens vurdering

Riksrevisjonen konstaterer at lønnsomheten i Nettbuss fortsatt ikke er tilfredsstillende, men ser positivt på at departementet har understreket overfor NSB at selskapets hovedformål er å sørge for et vel fungerende jernbanetilbud, og at aktiviteter utover dette finansielt, kompetansemessig eller på annen måte må støtte opp om hovedformålet. Riksrevisjonen har merket seg at departementet følger NSBs og Nettbuss' utvikling tett gjennom faste kontaktmøter.

Saken blir fulgt opp av Riksrevisjonen.

17.2 Komiteens merknader

Komiteen merker seg at Riksrevisjonens vurdering er at evalueringen av de tre selskapene ikke er tilstrekkelig for å vurdere om målene på scenekunstområdet blir nådd. Komiteen registrerer at departementet i sitt svar til Riksrevisjonen ikke har angitt hvordan selskapenes ressursutnyttelse bedre skal følges opp. Komiteen deler Riksrevisjonens vurdering om at det fremdeles er behov for å videreutvikle

rapporteringen fra scenekunstselskapene, og at det er behov for at departementet svarer på hvordan insentiver til effektiv drift kan styrkes.

Komiteen merker seg Riksrevisjonens funn om at lønnsomheten i Statkraft fortsatt er knyttet til nordisk vannkraftvirksomhet, mens den internasjonale virksomheten utenfor Norden har hatt lav eller negativ avkastning i både 2011 og 2012. Komiteen er positiv til at departementet i økt grad følger opp at Statkraft oppfyller sitt formål.

Komiteen viser til Riksrevisjonens funn om at lønnsomheten i Nettbuss ikke er tilfredsstillende. Komiteen er positiv til at departementet har understreket overfor NSB at selskapets hovedformål er å sørge for et vel fungerende jernbanetilbud, og at aktiviteter utover dette finansielt, kompetansemessig eller på annen måte må støtte opp om hovedformålet. Komiteen er videre positiv til at departementet følger utviklingen i NSB og Nettbuss tett.

18. Komiteens tilråding

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til dokumentet og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument 3:2 (2013–2014) – om Riksrevisjonens beretning om kontrollen med statlige selskaper – vedlegges protokollen.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 25. februar 2014

Martin Kolberg

leder

Erik Skutle

ordfører

